Rapport

Prestvannet skole i Tromsø:
Integrering går an!

LEKOTEKET –
til glede og utvikling

Mongoloide arbeidstakere
må styrkes fysisk,
viser undersøkelse

2 - 1979
25. ÅRG.

Organ for:
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

Rapport

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Åse Staude

Redaksjonskomité: E. Arnesen, J. Blindheim, E. Jakobsen, O. Ulleberg og K. Werner

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren — **Lars A. Koppen, Bølerskogen 48, Oslo 6.**

Innbetaling for abonnement til **postgirokonto nr. 5 09 47 35, bankgirokonto nr. 6222.05.01081** eller til forretningsføreren. Bladet kommer ut med 6 nummer i året. Kontingenten er kr. 20,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til **Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.** Bankgiro nr. 7001.05.01928.

Manuskripter til «Rapport» sendes redaktør **Åse Staude, Homans vei 18, 1310 Blommenholm.**

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Folkehjelp
Norsk Hjelpepleierforbund
Norsk Lærerlag
Norsk Sykepleierforbund
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Arb.utvalget for rektorer innen HVPU
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede
Redd Barna

I DETTE NUMMER:

Integrering går an

Landsgruppen av hjelpepleiere i vernepleie fordoblet

Lekoteket — til glede og utvikling

Samlivslære for psykisk utviklingshemmede

Ny dansk bok

Mongoloide arbeidstakere må styrkes fysisk

Den psykisk utviklingshemmede og fritiden

Nytt fra SOR

Verdenskongress i Wien 1.—6. oktober 1978

1981 skal være verdensår for handicappede

Program for årsmøtet

Landet Rundt

ELVERUM LÆRERSKOL
BIBLIOTEKET

Prestvannet skole i Tromsø:

INTEGRERING GÅR AN!

Det er hyggelig å gå på Prestvannet skole, mener elevene om ny, moderne barneskole i utkanten av Tromsø. De går ikke alle i 1A eller 4C, de hører til i Hagen, Heimen, Skogen, Havet, Verdensrommet eller Hiet, delvis åpent skolelandskap med ca. 70 elever innenfor hver enhet. Ser du litt nøyere etter vil du også oppdage mongoloide og hjerneskadde elever blant normalgruppen som en naturlig del, barn med hørselsvansker, autister, barn med afasi eller atferdsvansker. Skolen er plottet ut av Forsøksrådet for skoleverket for å samle erfaring med integrering av funksjonshemmede i normalskolen, og rektor Bjørn Erik Olsen kan snart legge frem en omfattende rapport etter 2½ års drift. Om erfaringene herfra har livets rett og skal danne mønster for morgendagens skole, ja det gjenstår ennå å se.

— Toleransegrensene tøyes hos oss, sier Bjørn Erik Olsen. — Vi er ingen spesiell flokk idealister og er ennå i utvikling. Men vi har sett at det GÅR AN og tar imot besøk etter avtale, hvis noen er interessert.

Integrert skole. Samvirke mellom mennesker hvor alle skal kunne delta uten å miste sin integritet, hvor integrering er noe som inngår som et nødvendig ledd for å få et hele.

Dette var rektor Olsens utgangsposisjon for nær tre år siden. 430 barn — hvorav ca. 20 funksjonshemmede med tildels svære avvik — og 45 lærere skulle virke sammen i et nytt og delvis åpent skolelandskap i en meningsfylt hverdag.

Sameksistens. Ikke bare skulle funksjonshemmede profitere på skoletilbudet, også de over 400 normalelevene skulle trives der og lære.

Miljøet og «klimaet» på skolen er det viktigste. Og hvilke virkemidler rår man over?

— Mange, sier rektor med varme. — Elever. Foreldre. Skolesamfunnet — og storsamfunnet. Vi må sette barn og foreldre istand til å fungere — og vi må sette samfunnet istand til å ta imot.

— Vi har sett at integrering går an, sier rektor ved Prestvannet skole, Bjørn Erik Olsen..

«Mykt» landskap

På Prestvannet skole finnes ingen stengte dører. Her foregår intet hemmelighetskremmeri som skaper avstand mellom elev og lærer. Her er alle på fornavn. Vi har alle et etternavn, men vi **er** fornavnet, som han sier, Bjørn Erik Olsen.

Du finner blomster, utstoppede dyr og akvarier i skolelandskapet, og i åpne hyller ligger skolemateriell, musikkinstrumenter, verktøy, formingsmateriell.

— Vi har ubetydelig svinn, sier rektor. — Barn stjeler ikke. De lever opp til det vi tror de er.

Her fungerer elevene etter tre enkle ordensregler:

1) Du skal snakke lavt i landskapet.

2) Du skal ikke springe i landskapet.

3) Du skal ikke forstyrre den som arbeider.

Forøvrig tar man friminutt når det er hensiktsmessig med pause. Derfor er det aldri kaos i skolegården heller. Og til toalettet går man når man **skal.** Et raust, rødt hjerte på døren vegg i vegg med arbeidsrommet.

— Det er viktig med hensiktsmessige lokaler også her, mener rektor. — Vi har ikke garderobe og toaletter i kjelleren som du vanligvis opplever, hvor barn kan mobbes og ødelegge fordøyelsen fordi de ikke tør gå dit.

Integreringsmodell

Normalmiljøet er en kolossal ressurs for funksjonshemmede. Vi lærer mest av dem vi har nærmest. Funksjonshemmede Anne møter først krav og regler i spesialgruppen Hagen (7—11 år). Når grunnleggende trygghet innenfor dette miljøet er oppnådd, skjer utviklingen trinnvis. Sammen med en annen tas hun ut i en normalgruppe en times tid iblant for å lære å forholde seg til deres krav. Så er det «flytende overganger» — hvor dagsformen teller eller andre ting som krever fleksibilitet. Kanskje kan Anne **alene** tas ut i en normalgruppe for en time eller tre, kanskje finner hun sin faste plass her. I hvert fall har hun mulighet for samvær med andre grupper på leirskole 1—2 ganger i året, til storsamling for film, konserter o.a. Og selvsagt i friminuttene. De psykisk utviklingshemmede elevene er på skolen fra kl. 8.30—15.30.

Spesialgruppen Hiet (11—19 år) har samkjøring med alle klassetrinn og er den gruppe hvor integrering skjer i størst grad. Temagrupper kan de delta i, drama, musikk, forming. Noen ganger har de «omvendt integrering», dvs. de andre kommer til spesialgruppen. Skoletiden er dessuten kombinert med praktisk arbeid for de eldste. En er gartnerassistent 2 dager i uken med tanke på permanent beskjeftigelse senere. En er frisørassistent (ryddepike) i frisersalong, og noen får delvis opplæring på husmorskole med tanke på jobb som barnehageassistent.

— Felles mål for begge grupper er trygghet, selvstendighet, sunne holdninger og realistiske mål på seg selv. Det er tragisk når en utviklingshemmet går på skole i 10 år tror han kan bli lege, sier rektor. — Og ferdigheter har bare mening når man får bruke dem i dagliglivet. Vi har ikke trikk i Tromsø, altså behøver de ikke lære det. Bruk for brudden brøk? Neppe. Derimot kan noen kanskje lære å bruke minikalkulator ved innkjøp —. Eller ta seg frem på egenhånd —.

Hva sier foreldre?

— Barna mine trives her, sa faren til en normalelev, — men lærer han noe? Han hører til unntakene, mener Olsen og forteller om spørreskjemaene i starten, hvor foreldre anonymt kunne krysse av ferdige svar som gikk på holdninger. 200 svarte (ca. halvparten) og 185 av dem var positive.

«Dette er riktig», sa foreldrene, «vi gir barna mulighet til personlig vekst». «Det er flott at våre barn får treffe disse barna, vi blir helere som menneske ved å akseptere avvik». «Det er en menneskerett å ha barna hjemme».

Ca. 10 familier mente integreringen kom «for tidlig», og én eller to mente det var galt.

Man kan overdrive karakterenes betydning, mener rektor. Trivselen er viktigst. Det er mennesker med høyere utdannelse som har tilhørighet til Prestvannet skole, men ingen foreldre har noensinne klaget over effektiviteten. Det er alltid to lærere der spesialgruppene er representert.

— Forsøksrådets bevilgning på 40 000 kroner er stort sett brukt til kurs, forteller rektor — Nøkkelpersonell på skolen har fått tilbud, og foreldreseminarer er holdt utenfor byen, hvor foreldre med psykisk utviklingshemmede elever og andre har deltatt. Etter en kort innføring er ordet fritt for samtale. Samarbeidet dette har ført med seg har vært meget fruktbart. Jeg tror på «surdeigsvirksomhet», legger han til. — Når foreldre får tilhørighet er de en kolossal ressurs. Uten dem hadde vi ikke vært der vi er i dag. Disse ressursene finns jo ved hver skole. Det gjelder bare å lokke dem frem.

— Hos oss har vi gruppeforeldremøter med 8—10 stort sett etter geografisk utvelgelse istedenfor de tradisjonelle. Det får folk til å åpne seg.

— Temakveldene derimot for alle byens borgere har hatt liten respons. Vi holder imidlertid frem. —.

Hva sier personalet?

— Vi er gjennomsnittsfolk, slår rektor fast. — I vår gruppe på 45 finns alle aldre fra 25—60 år, politisk fra ytre venstre til det «mørkeste blå», personlig troende — og noen som er troende til litt av hvert —. Noen ble overflyttet fra en nedlagt skole. Lærerne er svært interesserte i denne undervisningen.

— Nå sitter vi ikke alene med problemene lenger, sier de. — Nå samarbeider vi med de andre og er selv i utvikling.

Hva med lokalsamfunnet?

— Det finns ikke én butikk i Tromsø som **vi** ikke har besøkt, sier Bjørn Erik Olsen med et smil. — Og vi vet aldri hva vi skal ha, men graver og spør. Dette er sosial trening på fast ukentlig bydag. Bevisst møte med flest mulig i lokalsamfunnet. Se og bli sett! Vi bruker buss, går på kafe osv., samtidig som vi setter personalet på prøve dit vi kommer. Samfunnets akseptering er kanskje integreringens viktigste resultat.

— Har skolen ansvar for fritiden?

— Det var mer aktuelt tidligere, nå har foreldrelaget overtatt. Men støttekontakter har vært nødvendige for noen, spesielt de eldre som har behov for ungdomsidentitet. Det er barnekultur vi bidrar med. Skolen har dels brukt eldre elever som kjenner dem og er «gearet» på dette, dels kommunalt støttekontaktnett. En annen sak er at avlastningsbehovet er kolossalt —.

— Har alle funksjonshemmede tilhørighet i skolekretsen?

— Nei, og dette er et tankekors, sukker rektor. — Vi har en skyssradius på 3/4 time, som favner over sentrum av Tromsø.

— Blir ikke dette også en form for sentralisering?

— Visst gjør det det. Men det er viktig at forholdstallet mellom normalgruppen og funksjonshemmede er riktig, presiserer han. — Tilhørighet blant likemenn er viktig før en kommer ut «i verden». Dessuten er det hensiktsmessig med en gruppe med **fellesbehov,** kanskje burde man legge seg på 5-6 funksjonshemmede ved normalskolene.

— Er undervisningen dyr?

— Relativt dyr, men **billig** i forhold til institusjoner.

Landsgruppen av hjelpepleiere i vernepleie fordoblet

Antall hjelpepleiere i vernepleie økte i fjor sitt medlemstall til 75, opplyser bladet «Hjelpepleieren». Samtlige er knyttet til arbeid med psykisk utviklingshemmede.

Landsgruppen arrangerer årlig to seminarer for medlemmene, og styret har vært med på å utarbeide forslag til nye retningslinjer for hjelpepleiere i vernepleie.

Siste seminar i Trondheim i fjor høst samlet 22 deltakere som ble orientert om årsaksfaktorer ved psykisk utviklingshemning, om institusjonen som tilbud i hjelpearbeidet og om arbeidsplasser/botilbud — og mangelen på disse.

— Filmer fra STUI, Statens ungdoms og idrettskontor, satte riktig fantasien i sving, forteller hjelpepleier Edith **Jakobsen** til «Rapport». — Vi lærte hvordan selv de svakeste små kan settes i «riktig» aktivitet. Og selv satte vi oss ned på gulvet, holdt rundt hverandre og mimet en vinterdag i skogen f.eks., alle aktiviteter vi kan gjøre fra morgen til kveld.

Neste seminar holdes på Highland Hotel, Geilo, 1.—3. oktober 1979.

-Vi tester ikke ungen, sier lekotekleder Unni Bøhmer, - men finner materiell å utvikle seg på.

LEKOTEKET — til glede og utvikling

Lek er viktig for alle mennesker i utvikling. Friske barn har allverdens tilbud, de har barnehager og fritidstiltak og naturlige forutsetninger i spontan lek. Oppmuntrende er det da at Bærum Lekotek nå er en realitet.

— Intet barn skal være for dårlig for oss, sier lekotekleder Unni Bøhmer til «Rapport».

Man snakker ikke nedlatende om barn og leker med lekotekleder Unni Bøhmer i kommunens nye lekotek i Skolens Hus Hun vet hva riktig materiell og bøker betyr for trivsel og utvikling for vanskelig-

stilte grupper — og deres familier. For mange er hun et begrep når det gjelder lekotektanken, har vært med fra starten av for 10 år siden og ledet det første lekotek her i landet. Nå finnes ca. 150 av dem, men mange er for svakt funderte, mener hun, både faglig og økonomisk.

— Budsjettrammen bestemmer vel også her?

— Det gjør den, og vi vil nok ennå en stund trenge atskillig. Rom ble ikke bygd på en dag. La oss kalle det en god begynnelse —, smiler hun. — Vi famler ennå her i distriktet, duver smått og pent mens vi fanger opp behovene, som synes å være større enn antatt. Om 4-5 år kanskje vil lekoteket være komplett.

Bare for hjemmeboende

Det er flere måter å bruke lekoteket på. Først og fremst direkte utlånsvirksomhet, dernest følger assistanse vis a vis andre faggrupper. Materiellet og bøkene er til bruk i barnets hjem. Også barnehjem. Institusjoner har bare adgang til lekoteket for konsulentservice.

Urettferdig? Javisst! Men slik er det altså foreløpig —.

— Hvem søker hit?

— Psykisk utviklingshemmede, barn med hjerneskade, med cerebral parese og epilepsi, blinde/svaksynte, døve/hørselhemmede, språkløse/språkretarderte, nervøse/psykotiske, barn med hofteluxasjon o.a.

— Ikke nødvendigvis svære funksjonshemninger, sier lekotekleder-en. — Jo tidligere de kommer, dessto bedre. Den yngste vi har hatt på besøk var to uker, den eldste 35 år. Brukerne besøker oss gjennomsnittlig fem ganger i året. Og all service er gratis.

«Vi tester ikke»

Du opplever lekoteket som lite skremmende. Glade tegninger på veggene, puslespill, billedbøker, leker for alle utviklingstrinn i velfylte hyller. Lekotekleder? Glad hun også.

— Vi har nødig hjemmebesøk, men foreldre og barn er velkommen hit, sier Unni Bøhmer. — Minst én av de foresatte må følge med. Og vi ser gjerne en fagperson med, hvis foreldrene mener det er til hjelp, logoped f.eks., førskolelærer e.a.

Åpningstiden på lekoteket, kl. 9.30—13.30 mandag/fredag har vist seg ubekvem for yrkesaktive foreldre. Men brukerne behøver bare å ha foresatte med første gang, presiserer lekotekleder. Mange barn/ungdom greier **selv** turen til Skolens Hus. Det er sosial trening å ta buss/tog og finne frem på egenhånd. Mindre selvhjulpne kan eventuelt ha følge av førskolelærer, søsken e.a.

— Vi tester ikke ungen, understreker Unni Bøhmer, — men i **fellesskap** — her ved det runde bordet — finner vi ut materiell som han kan utvikle seg på og som for-

eldre ønsker å ha med seg hjem. Om foreldre har **forslag** til leker de har tro på — innenfor rimelighetens grenser — ja, så er vi åpne også for det.

Lek skal være morsomt og meningsfylt, og oppmerksomheten fokuseres ikke på barnets handikap, men hva det kan klare. Visst må en svak hånd øves i bevegelse, like viktig er det å få glede av materiellet. Noe kan barnet bruke alene, noe kan engasjere hele familien.

— Også for familiens trivsel kan det være godt å vite om eksisterende tilbud, legger Bøhmer til. — Man behøver ikke spille LUDO år etter år. Det finns varianter.

— Hvor lenge kan lekene beholdes?

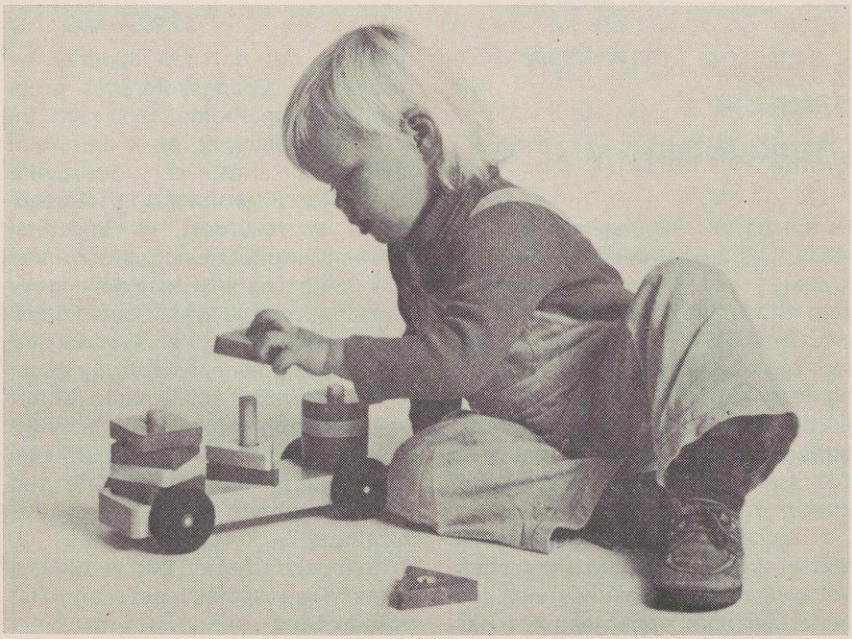
— Her i Bærum har vi satt en foreløpig grense på **tre måneder,** med full frihet til å fornye lånet. Behold det gjerne i årevis hvis ungen har nytte av det, sier lekotekleder, — men gi lyd!

— Hvis lekene går i stykker?

— Ja, så er vi like gode venner. Folk er skikkelige. De gjør så godt de kan.

— Har nabokommunene adgang til lekoteket?

— Dessverre, Unni Bøhmer rister beklagende på hodet. — Det er like vanskelig hver gang å avvise noen. Men her må vi være konsekvente.

Riktig materiell betyr trivsel og utvikling.

Asker-gruppen med tiggerstaven

— Vi kjenner til 40 familier med lekotekbehov, sier formannen i Asker-gruppen for funksjonshemmede, Erling Lauritzsen. — I tillegg har vi Helsesportlaget med sine 440 medlemmer. Men søknad til skolesjefen førte ikke frem.

Han beklager at budsjettnedskjæringene først skal ramme de svakerestilte i kommunen. Midler til skiløype for funksjonshemmede er trukket inn, utekontakt og fritidsleder likeså. Ikke råd?

— Det er holdning og vilje det står på, mener Lauritzsen.

Asker-gruppen for funksjonshemmede vurderer lekotek som en god og nødvendig støtte for pressede familier med hjemmeboende funksjonshemmede og har til hensikt å etablere ett i egen regi.

— Tiggerbrev til 40 humanitære organisasjoner har foreløpig resultert i ca. 7000 kroner, opplyser Lauritzsen. — Men det dropper inn noen kroner rett som det er, kanskje kan lekoteket bli en realitet.

Medlemmene vet utrolig mye om problemene, og med ettermiddagsåpning må det kunne gjennomføres.

SAMLIVSLÆRE FOR PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE

Første hefte i samlivslære for psykisk utviklingshemmede er nå til utprøving ved skoler/institusjoner som til daglig arbeider med grupper, forteller prosjektleder, psykolog Aadne Utvik ved Lillebo skole og daghjem i Haugesund til «Rapport» — Dette er gruppens første bidrag, er ment som veiledning og det er f ø r s k o l e t r i n n e t vi ønsker å prøve ut.

I Mønsterplanen for grunnskolen står Forplantning oppført som obligatorisk emne. Men undervisningsmateriale som egner seg for psykisk utviklingshemmede eksisterer ikke, og det er med oppdrag og midler fra Grunnskoleådet gruppen har samarbeidet. Når den interne utprøvingen er omme ved skoleårets slutt, når eventuelle uklarheter eller forslag til forandringer er revurdert, vil undervisningsmateriellet kunne brukes ved alle skoler og institusjoner og av foreldre med psykisk utviklingshemmede. Heftet skal egne seg for alle aldre og evnenivåer.

Teksten skal gi kunnskapsstoff og påvirke holdninger til samlivsspørsmål, sier Utvik Emner som trygghet, følelser, kontakt blir viet oppmerksomhet sammen med betydningen av kroppskontakt.

Kommende hefter blir viet «Ungdomstid og skoletrinnet» og «Det voksne livet».

Ny dansk bok

anmeldt av overlege O. B. Munch

Annalise Dupont:

MENTAL RETARDERING

Lægelige, sociale og pædagogiske aspekter ved åndssvaghed.

Socialpædagogisk bibliotek, Munksgård, København 1979

D.kr. 120,25

I mange år er det i de skandinaviske land gjort forsøk på å tilfredsstille behovet hos fagfolk, ved utdannelsessteder og hos andre involverte instanser om en bok som på nordisk språk ga en samlet fremstilling av alle sider ved psykiske utviklingshemninger, generelt teoretisk, men sett gjennom nordiske briller.

Disse forsøkene har hittil sviktet. Det er blitt til kompendier, gjerne bestående av sammenbragte kapitler, ofte preget av tilfeldigheter i emnevalget, eller preget av ensidige holdninger og redigert etter snevre behov.

Den boken vi har savnet synes nå å være kommet i Danmark. Forfatteren er lege, dr. med. i pediatri. Hun var i mange år overlege ved Sentralinstitutionen i Brejninge, Jylland. Nå er hun leder av Institut for Psykiatrisk Dermografi (befolkningsbeskrivelse) i Århus.

Fra denne utgangsposisjon har hun vært meget benyttet i undervisning av forskjellige faggrupper; har selv ledet forskning i feltet. Hun er vel orientert i og selv aktiv i internasjonalt vitenskapelig liv. Hun blir også meget brukt i offentlig arbeid i sitt felt, og har nettopp avsluttet en rapport til Socialstyrelsen i København vedrørende en foretatt undersøkelse av de økonomiske og mentale problemer ved å ha et dypt åndssvakt barn hjemme i familien (fyldig resyme i «Evnesvages Vel» Des. 1978).

Hun har derfor kunnet skrive denne beundringsverdige boken ut fra en rik klinisk erfaring som spesiallege og medisinsk administrator og underviser, samtidig som hun bedre enn de fleste kjenner dansk åndssvakeomsorg på pulsen så å si — i en tid hvor en står på spranget til å desentralisere (bl.a. etter norsk forbilde, «Det store sprang utad»).

Det gjøres i bokens første to kapitler rede for en del teorier omkring utviklingshemmedes natur, som har så mange felles trekk

ERLING QUTZEN
Bakeri & Konditori
Molde - Tlf. 51 348

SIMON PETERSEN A/S
Alt i skotøy
O. Tryggv gt. 42 - Tlf. 22 439
Trondheim

MOTORSPORT A/S
Verksgt. 26 - Stavanger - Tlf. 31 475
Båter og Motorer

TROMI FABRIKKER
Trondheim — Telefon 39 920

OLA ONSØYEN A/S
Spesialfabrikk for trapper
Melhus - Telefon (075) 70 350

TJØSTHEIM & CO.
ENTREPRENØRFORRETNING
Spes.: Undervannsarbeide
Ø. Holmegt. 30 - Stavanger - Tlf. 29 237

OLAF BRYHN
Fryseboksmat
Telefon 14 373 — Våler

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde — Telefon 53 042

A/S SELSBAKK FABRIKKER
Boks 2027
Trondheim — Telefon 35 020

A. H. SLEIRE
Byggmester- og Entreprenørforretning
Kontor: Eigarnesveien 59 - Stavanger
Telefon: 27 701

TORSTEIN OFTEDAL
Transport og Kranservice
Tlf. 54 310 - 54 164
4054 Tjelta — Stavanger

A/S EPA LAVPRISMARKED
O. Trygvasonsgt. 28 — Trondheim
Sentralbord 27 070

DALGÅRD KAROSSERI A/S
Telefon 59 220 - Ugla - Trondheim

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detalj
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg

A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

trass i de mange kliniske former og den store spredning i årsaksforholdene, bl.a. nevnes Kylén (ALA rapport 162, —77).

Dr. Duponts fremstilling er overveiende dynamisk preget. En må ikke la seg villede av at hun av praktiske grunner bruker det ikke-dynamiske statiske uttrykk «åndssvag», som ennå er gjengs i Danmark.

Stillferdig, men ganske ettertrykkelig blir det tatt livet av mange fordommer omkring de utviklingshemmede, bl.a. slik som intelligenskvotientens konstans og annen test-magi

I flere kapitler gjøres det rede for utviklingsforstyrrelsenes kliniske bilder, for årsaksforholdenes mangfoldighet og for komplikasjoner (multihandikap). (Det er kanskje et uttrykk for ønske fra forfatterens side om å være «her og nåpreget» at mental retardasjon på grunn av langvarig underernæring, bare nevnes som uaktuelt i Danmark. Retardering på grunn av avitaminose (rakitt) nevnes overhodet ikke.) Ellers er kapitlene om selv meget sjeldne årsakskomplekser — såvidt anmelderen kan se, — meget uttømmende og up to date.

Det er gjort rede for hyppigheten av de forskjellige former, mest basert på danske undersøkelser. Men prinsipielt er disse resultater relevante også i andre land.

Boken avsluttes med kapitler om behandlingsprinsipper, om undervisning, om informasjon og forebyggelse. Tilslutt om handsaming av problemene i familiær (foreldre, søsken) og i videre sosial sammenheng. Særlig de siste kapitler er skrevet for og ut fra danske forhold, men det hindrer ikke at også disse kapitler kan løses med stort utbytte også utenfor Danmark.

Forfatteren sier i sitt forord at boken først og fremst er beregnet på de mange faggrupper som kommer i berøring med mennesker som har problemer på grunn av hemmet mental utvikling. Men det håpes på å få også andre, politikere, planleggere og administratorer i tale. «I nogle tilfælde kan forældre forhåpentligvis læse bogen med udbytte.»

Språket i boken er et for norske lett forståelig dansk (tror jeg). Fguttrykk har ikke kunnet unngåes, men de fleste er forklart i teksten eller i registret. Kanskje er det noen flere ikke-faglige fremmedord i teksten enn norsk språkskikk er vant med. Men om det kniper har vel de fleste adgang til en fremmedordbok om de gidder.

Boken bør inngå som obligatorisk lesestoff ved alle profesjonelle utdannelser med berøring til feltet, først og fremst helsesosialt personell og pedagoger, både på universitetsnivå og ellers. Den bør finnes i fagbibliotekene ved institusjoner og skoler. Den forsvarer også sin plass i bokhyllen hos den som vil skaffe seg en lødig moderne orientering i dette omfattende fag. Med sin klare kapitelinndeling og sin omfattende, helt ajourførte (1977) litteraturliste er boken vel egnet oppslagsbok.

Den er den høye prisen verd.

Halden — Skjeberg — Trondheim — Haugesund
Mysen — Moss — Stavanger — Kolbotn

DALENS KOLONIAL A/S
Alt i Dagligvarer
Skåredalen - Tlf. 25 575 - Haugesund

BRØDR. HASSELQUIST
Pølsefabrikk
Vikse - Haugesund - Tlf. 38 299 - 22 160

A/S CONTINENTAL-SKO
Halden — Telefon 95 225

H-Pannen
HAFRSFJORD INDUSTRI A/S
Telefoner 90 003 · 90 049 — Stavanger

LERSETHs GARTNERI
Sverredalsvei 21 — Trondheim
Telefon 59 488

OTTO E. ANONSEN
Blikkenslagermester
Bakbanken, Halden — Telefon 83 439
Byens største utvalg i
Plastmo Takrenner og utstyr

Gullsmed
ARNOLD KARLSEN A/S
Haraldsgt. 143 - Haugesund - Haraldsgt. 183

EIDSBERG SPAREBANK
Opprettet 1848
Heggin, 1850 Mysen — Tlf. 89 12 16

MODERNE FOTO
Ivar Tryggestad
Alt i Foto — Fotografiske artikler
Haugesund — Telefon 27 850

H. ANDERSEN
Bøker - Papir - Hobby
Storgt. 16 - HALDEN - Tlf. 82 424

GRIMSRØD KOLONIAL
H. Brenden
Helgerødgt. 54 - Tlf. 52 826 - Moss

AUTO SERVICE A/S
Skivn. 99 - 1410 Kolbotn - Tlf. (02) 80 24 45
Åpningstider:
Hverdager: kl. 07.00—22.00
Lørdag: kl. 08.00—20.00
Søndag: kl. 10.00—20.00

Besøk
FESTIVITETEN RESTAURANT
HAUGESUND
Telefoner: 22 114 - 22 565

VOSS ELEKTRISITETSVERK
VOSS

KARLY MELBERG
Blomsterforretning
Peder Klowsgt. 34 — Telefon 22 361
STAVANGER

Når det gjelder Møbler - ta turen til oss
BYÅSEN MØBEL & UTSTYR A/S
Smistadkrysset — 7034 UGLA
Tlf. (075) 59 735

Mongolide arbeidstakere må styrkes fysisk!

Organisert trening gir forbløffende resultater viser undersøkelse

1) Klienter med Down's syndrom (mongolisme) har stor kapasitet til økning av fysiske ferdigheter. Voksne menn kan innen relativt kort tid oppnå en styrke og utholdenhet som er innen — eller nær opp til — normale verdier.
2) Fedme hos Down's syndromklienter skyldes et lavt nivå av fysisk aktivitet og kan reduseres gjennom fysisk trening.
3) Positive og målbare effekter kan kun oppnås ved et treningsregime som går **ut over det** som praktiseres i institusjonene.
4) Down's syndrom pasienter tolererer og har glede av en mye mer intens fysisk trening enn hva som er vanlig.
5) Avbrytelse av trening gir rask tilbakegang av parametre og fysiske ferdigheter. For å oppnå langvarige fordeler må arbeidet med fysiske ferdigheter være kontinuerlig og betraktes som en integrert del av hverdagen på institusjonene. Det må avsettes tid og ressurser til dette formålet på linje med det som ofres for utvikling av mentale, sosiale og intellektuelle ferdigheter.

Dette er konklusjoner **Jercy Skrobak-Kaczynski** og **T. Vavik** kunne trekke av en undersøkelse blant 10 mongoloide elever ved Ragna Ringdals dagsenter og lagt frem på 9. Idrettslederkonferanse i Kristiansand i november i fjor. Med tanke på å integrere gruppen i vernet arbeid er det viktig å teste arbeidskapasiteten Til nå har mongoloide arbeidstakere stort sett utført enkle, manuelle arbeidsoperasjoner som krever liten muskelstyrke. Selv om energiforbruket ved slikt arbeid bare ligger litt over hvilenivå, har det vist seg for anstrengende for deres lave arbeidskapasitet.

— Vi må forstå at i integreringen av disse klienter er den fysiske status like viktig som den mentale, sier magister Jercy Skrobak-Kaczynski, stipendiat ved Norges idrettshøgskole. — Og sikkert viktigere enn for personer med normal intelligens. Det nytter ikke å utvikle bare én side av personligheten. Som vår og andres erfaring viser

Eksklusive smørbrød og koldanretninger
bringes over byen og distriktet daglig
HØLEN KAFÉ
1550 HØLEN — Telefon 95 75 57

BRØDRENE HAGA
Snekkeri
Dører - Viduer — Finere kontor- og butikkinnredninger etc. - samt møbler
Sørligt. 8 - Oslo 5 - Tlf. 19 85 16 - 67 64 29

VEITVET SUPERMARKED A/S
Veitvetveien 8 - Tlf. 25 21 78 - Oslo 5
Alt i Dagligvarer

GARNKROA A/S
Kaigt. 19 - Haugesund - Tlf. 22 833
Godt utvalg i garn og mønster
Postordreforretning

FINGOFABRIKKEN
Maling- og Lakkfabrikk
Postboks 462 - 3701 Skien - Telefon 20 726

SELBU SNARKJØP
Ferkingstadgt. 2 - Haugesund - Tlf. 26 665
Alt i Dagligvarer

KROHN HAALANDS MØBELFORRETNING
Tlf. 21 197 - 22 383 — Haugesund

INTERHUS A/S
Entreprenør & Byggmesterforretning
Skien - Tlf. 23 892 - 27 829

ROSENVOLD KLÆR
Herreekvipering — Alt i Herreartikler
3700 SKIEN — Telefon 22 509

MAGNOR SMIE OG LANDBRUKSVERKSTED A/S
Magnor — Telefon Kongsvinger 37 147

MIDTNORSK INDUSTRI
8700 Nesna - Telefon 21 - Privat 206
Spesialitet:
ARBEIDSBRAKKER - HYTTER

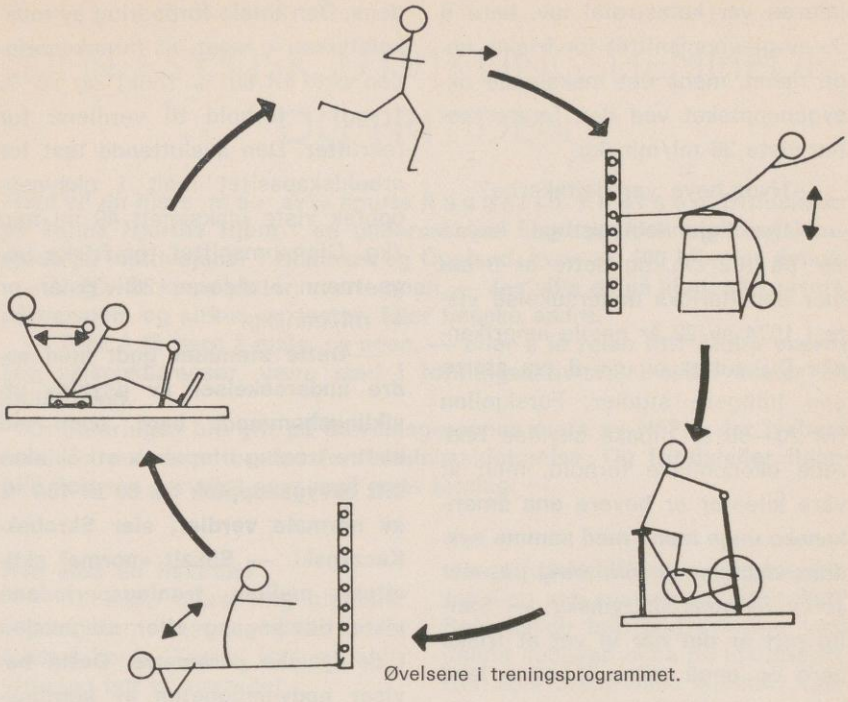
GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

Gullsmed
EILIF RYDENG
9300 Finnsnes — Tlf. 18
Fører alt i premier

BUDAL RADIO
Telefon 50 559 — 4250 Kopervik

SIGURD JOHANSSON
Mek. Verksted
Ulsmågveien - 5050 Nesttun
Telefon (05) 10 02 60

Ing. A. SLETTEN's Eftf.
Ingeniør Kåre Vartdal
Ø. Nesttunvei 12 - 5050 Nesttun
Telefoner 22 03 33 - 22 04 94
Elektrisk forretning
Alt i elektriske installasjoner
Planlegging og utførelse

Øvelsene i treningsprogrammet.

har bedring av den fysiske status en enorm innflytelse på atferd, sosiale funksjoner og mental årvåkenhet hos psykisk utviklingshemmede.

Materiale og metode

10 mannlige Down's syndrom (D.S.) klienter i alderen 16—32 år ved Ragna Ringdals dagsenter var med i undersøkelsen. Klientene ble tatt ut i samarbeid med foreldre og medisinsk fagfolk på institusjonen. Undersøkelsen skulle legges opp omkring to treningsperioder á 6 uker og startet med test av fysisk arbeidskapasitet og styrke, samtidig som høyde, vekt og hudfoldtykkelse ble registrert. Derved fikk man samtidig et mål på den fysiske status på D.S.-klienter i forhold til den øvrige befolkning.

— Hva fortalte testen i utgangspunktet?

— Samtlige hadde for høy vekt i forhold til høyden, sier Skrobak-Kaczynski. — Ryggstyrken hos våre klienter lå på en verdi tilsvarende 60 % av rekruttenes gjennomsnittverdi. Styrken i bukmusku-

laturen var katastrofal lav, bare 6 % av gjennomsnittet for friske, unge menn, mens det maksimale oksygenopptaket ved den første testen viste 36 ml/min/kg.

— Hvor høye var deltakerne?

— Den gjennomsnittlige høyde var på 162 cm, og dette er 5 cm mer enn Raricks undersøkelse viste i 1974 av 22 år gamle amerikanske D.S.gutter og ca. 8 cm større enn tidligere studier. Forskjellen fra 20—30 år tilbake skyldes bedrede økonomiske forhold, men at våre klienter er høyere enn amerikanske unge menn med samme sykdom, mangler vi forklaring på, sier Jercy Skrobak-Kaczyinsky. — Særlig rart er det når vi vet at friske barn og unge menn i begge land har samme høyde.

Treningen foregikk 3 ganger ukentlig á 45 minutter hver gang med styrkeøvelser, ergometersykling og løping. Øvelsene var lagt til stasjoner, og hver stasjon hadde en varighet på 2 minutter. Ergometersyklingen foregikk i perioder á 10 minutter (se figur).

Under første treningsperiode gikk den gjennomsnittlige kroppsvekt ned, i tidsrommet mellom treningsperiodene holdt den seg på samme nivå, for å gå ytterligere ned i siste treningsperiode. Tykkelsen på underhudsfettet viste samme tendens. Den totale forbedring av muskelstyrken i løpet av forsøksperioden økte til 80 % (buk) og 90 % (rygg) i forhold til verdiene for rekrutter. Den avsluttende test for arbeidskapasitet målt i oksygenopptak viste maksimalt 49 ml/min /kg. Gjennomsnittet for friske unge menn i alderen 20—30 år er 47 ml/min/kg.

— Dette stemmer godt med andre undersøkelser av psykisk utviklingshemmede barn, som ved ekstra trening i løpet av ett år økte sitt oksygenopptak fra 80 til 104 % av normale verdier, sier Skrobak-Kaczynski. — Såkalt «normal aktivitet» mellom treningsperiodene viste tilbakegang eller stagnasjon i de fysiske parametre. Dette beviser nødvendigheten av kontinuitet av trening i organiserte former, legger han til.

Nytt fra Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Samordningsrådets arbeidsutvalg har oppnevnt følgende styre i Institusjonsutvalget: Kjell-Henrik Henriksen, Inger Lofthus Iversen, Aud Johannessen, Kjell Hundven samt styrerepresentant Asbjørn Lundgård

DEN PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE OG FRITIDEN

«Hva vil du gjøre mer av?» spurte Ragnhild Pehrson, fritidsleder på Emma Hjorths Hjem i en undersøkelse blant psykisk utviklingshemmede på institusjoner i Hedmark og Oppland, hvor ca. 100 klienter deltok.

— Jeg ville kjøpe plater, svarte noen. — Jeg ville gå på kino, på konsert, på museum og sirkus og teater. Eller besøke andre.

— Tenk å få lære å male, sa noen, — eller å få reise litt! Andre ønsket seg skikonkurranser, være med i formingsaktiviteter, spille teater og spille band.

Orienteringen ble gitt på Bærumsgruppens møte av NFPU, der lydhøre foreldre var ute etter tips for fritidsbeskjetigelse. Og fritidsleder Ragnhild Pehrson sprudlet over med gode forslag.

Hva med en fisketur?

— De små, nære ting glemmer vi ofte, mente hun, — og her er det mest å hente. Kan vi forene hobby /trening bør vi gjøre det.

Gå på tur gjør vel de fleste, men den blir morsommere hvis vi gjør noe underveis og har noe å snakke om. Enn om vi kjøpte en bok om dyrespor? Vi kan også ha fine opplevelser med steinsamling, med fuglekasser eller opptak av fuglelåter på medbrakt kassettspiller.

Foreldre flest er motstandere av mat som mål for turen, men det lar seg ikke nekte at pølsegrilling er en populær aktivitet i skogen.

— Så kan vi jo kaste mot mål eller lage natursti, foreslo Ragnhild Pehrson.

Frimerker

— Matlagning er selvsagt meningsfylt og nyttig beskjeftigelse, mente fritidslederen. — Og kanskje familien kan samles om frimerker? Selv hadde hun god erfaring med denne hobbyen også på institusjon. Den kan forene både klienter, funksjonærbarn og ansatte.

Kurstilbud

Fritidslederen orienterte om studietur i Sverige hvor omfattende voksenopplæring er organisert. Opplæring om klokken, om penger, høytlesningsgrupper, form og farge, teater/dukketeater, rytmikk/musikk/helsedans. Bowling viser seg å være en lettfattelig og grei aktivitet, og fotokurs er planlagt.

På det lokale plan viser virkeligheten meget begrensede tilbud. Det finnes steinsliperkurs, matlagingskurs og hobbyaktiviteter, men foreldre opplever lederproblemer når de tar kontakt med idrettsklubber og Norsk Speiderforbund.

International League of Societies for the Mentally Handicapped (ILSMH):

VERDENSKONGRESS I WIEN 1.—6. oktober 1978

Av helsesøster Kirsten Steenfeldt-Foss

Kongressen hadde samlet ca. 1350 deltagere fra 61 nasjoner. Deltagerne var foreldre og familie til mentalt handicappede, også en gruppe barn og voksne med mentalt handicap var med, dessuten alle typer fagfolk; helsepersonell, pedagoger, psykologer, planleggere og arkitekter. Forelesere var eksperter fra alle relevante fagområder med funksjoner overfor denne gruppen medmennesker, ikke få var også foreldre, noe som gir en viktig «know-how» i denne forbindelsen.

Tema for dette store møtet var «Choices», et ord som viser et stadium i utviklingen av våre/samfunnets holdninger til mentalt handicappede. I Jerusalem i 1968 samlet ligaen seg til kongress under temaet «Fra veldedighet (charity) til rettigheter (rights)». I Montreal fire år senere het det: «La ord følges av gjerning». I Dublin 1975 kom man videre mot «Prioriteringer og perspektiver», for nå i Wien å samles om «Choices» — «Valg», det vil si mulighet for valg av det beste alternativ, ikke bare **for,** men også **av** hver enkelt i samfunn, skole og arbeidsliv, i hjem og familie.

Kongressens lokaliteter var de aller beste, det gamle keiserpalasset «Hofburg», midt i byens sentrum, vakkert og stilig, med plass nok til alle i komfortable grupperom og stor, gedigen plenumsal. Innledningsseremonien var ikke mindre storslagen, vi så og hørte såvel president og ministre som Wiener Sängerknaben og Die Symphoniker.

— Studieforbundene har plikt på seg til å arrangere kurs for funksjonshemmede, mente Ragnhild Pehrson. — Ta kontakt med NKS, NKI eller AOF.

Norges Røde Kors er innstilt på å gi plass til utviklingshemmede, sangkor og musikkorps likeså. Norges Ungdomslag arrangerer folkevisedans, og viseklubber og Norsk Jazzforbund er velvillige.

— Trekkhundklubbene skuffer aldri, sier Ragnhild Pehrson. — I hvert fall ikke i Oslo-området. Ring til dem hvis du trenger et hundespann!

I løpet av ukens fire første dager var det forelesninger og diskusjoner hele dagen, fredagen var avsatt til ekskursjoner til institusjoner, skoler etc. i og omkring Wien. Hver formiddag ble dagens tema presentert i tre innledende foredrag, etter lunsj delte deltagerne seg etter spesialinteresser. Hver dag bød på tre muligheter for samling i mindre grupper for drøfting av spesialemner.

I en av salene ble det hver dag vist filmer fra de ulike deltagerlandenes helsevern for psykisk utviklingshemmede, skoler og utdanningssteder. Vi samlet også der erfaringer og idéer å ta med hjem.

Planleggere og arkitekte viste utstilling med tegninger og modeller av små og store hjem med hensiktsmessige planløsninger. Flere firmaer presenterte utstyr og hjelpemidler for fysisk handicappede. Kongressen hadde dessuten en stor litteratur-avdeling med bøker og tidsskrifter fra alle de deltagende land.

Kongressens tema var som nevnt konsentrert om **valg,** og ikke minst om evnen til og muligheten for å lære seg å velge. Hvordan og hvor ønsker mentalt handicappede å bo? I hvor stor grad ønskes integrering? Hva er eventuelt prisen for det? Hvordan få til kommunikasjon mellom foreldre, lærere, myndigheter? I hvilken grad hjelper foreldreorga-

— Vi krever valg, sa man på Verdenskongressen, — valg for den enkelte i samfunn, skole og arbeidsliv, i hjem og familie.

nisasjonene til å gjøre valgmulighetene flere og tilbudene bedre?

For oss som deltok som helsepersonell var kongressen også en utfordring til valg. Det var umulig å få med alt, idet mange emner ble diskutert parallelt. Personlig valgte jeg helsesiden, og spesielt familieproblemer i samband med fødselen av et funksjonshemmet barn. Det gjør et dypt inntrykk å få møte og lytte til foreldre som har opplevet en slik krisesituasjon. Vi har meget å lære av dem, vi som skal forsøke å hjelpe. Alle ga uttrykk for at de ønsker å få leve som andre familier, med de hjelpetiltak som er nødvendige, forøvrig mest mulig integrert i vanlig primærhelsetjeneste, skole/arbeidsliv og bomiljø.

En ettermiddag fulgte jeg en særlig interessant sesjon, nemlig diskusjon omkring forebyggelse av funksjonshemninger. Forelesere var eksperter fra England, Polen, New Zealand og USA. De siste forskningsprosjekter ble referert og viste til gode resultater. Genetisk veiledning betyr mye, men også forsøk med bedret kosthold for gravide. Fosterhjemsplassering av barn fra familier med liten evne til og mulighet for intellektuell stimulering har hjulpet mange barn til vekst og fremgang. Også aktiv intervenering i familier med store problemer av sosial og økonomisk art, veiledning og samarbeid til beste for barna med oppfølging over tid, ga gode resultater i bedre fungering, vekst og utvikling for hele familien. Eksempelvis kunne man måle en stigning i de litt større barnas IQ fra et gjennomsnitt på 60 til 80—100.

Møtet oppsummerte en liste over videre ønsker om tiltak i forebyggende hensikt:

1. Genetisk forskning fortsetter.
2. Informasjon fortsetter (massemedia)
3. Helsestasjoner og distriktskontorer utbygges
4. Pre-natale klinikker utbygges (finne «risiko-mødre»)
5. Identifisere risikobarn, også eliminere feilernæring
6 Førskole-tilbudene utbygges, stimuleringsprogram for foreldre og barn utvikles
7. Fosterhjemsplasser evt. «hjelpehjem» utbygges
8. Familieplanleggingsprogram fortsetter
9. Bedring av omgivelseshygiene
10. Generelle tiltak for bedre helse i U-land.

Dette spesielle møtet var et fellesmøte mellom Ligaen og en annen verdensomspennende organisasjon nemlig «International association for the scientific study of mental deficiency», forkortet til IASSMD. Denne organisasjonen skal arrangere en stor kongress sommeren 1979 nettopp for å belyse videre de ovenfor nevnte punktene i et Barneår.

En slik stor kongress med møte med mange mennesker fra praktisk talt hele verden setter preg på

1981 SKAL VÆRE VERDENSÅR FOR FUNKSJONSHEMMEDE

I god tid før Barneåret ble innledet, besluttet FN's hovedforsamling at 1981 skal være det internasjonale år for funksjonshemmede. Hovedformålet er å bedre mulighetene og forholdene for de anslagsvis 400 millioner mennesker i verden, som er rammet av fysiske eller mentale handicaps. Det er opprettet et sekretariat med sete i Genève, som er i full gang med det forberedende arbeide.

FN har anmodet de respektive medlemslands regjeringer om å nedsette nasjonale komitéer, som skal komme med forslag til tiltak for de funksjonshemmedes år. Her i Norge vil Sosialdepartementet fremme forslag for Regjeringen om sammensetningen av en slik komité, som man regner med vil bli opprettet i løpet av våren. Sekretariatet i Rådet for omsorgen for funksjonshemmede skal fungere som kontaktorgan for alle saker vedrørende det internasjonale året, opplyser den daglige leder, Svein Åge Eik, til Aftenposten, som orienterer om emnet.

Forebyggelse av funksjonshemninger og rehabilitering av handicappede er blant de hovedoppgaver FN har utpekt. Man må videre arbeide for å gi alle funksjonshemmede muligheter til å føre et selvstendig liv på linje med andre samfunnsborgere, skaffes opplæring og egnet arbeide, og sikre dem full integrering. Det må gis all mulig støtte til forsknings- og andre prosjekter som tar sikte på å gjøre dagliglivet lettere, og almenheten må få bred informasjon om funksjonshemmedes rettigheter til å delta i det økonomiske, kulturelle og politiske liv. Mottoet for det internasjonale året er «full medvirkning».

---

hver enkelt som deltar. Personlig synes jeg at jeg opplevde så sterkt det vesentlige i dr. Thomas Gordons budskap. Han skriver i sin bok «Bli bedre foreldre»: «Når barnet blir akseptert slik det er, får det en indre følelse av å være elsket. Dette er det aller viktigste. Å akseptere et annet menneske som det er, er i virkeligheten en kjærlighetsgjerning, å føle seg godtatt er å føle seg elsket. I psykologien har vi bare såvidt begynt å forstå de enorme krefter som ligger i det å føle seg elsket: Det fremmer veksten av sjel og legeme, og er formodentlig den mest effektive kraft vi kjenner når det gjelder å reparere både psykiske og fysiske skader.»

SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

ÅRSMØTE

25 og 26. mai 1979 på Norsk Sykepleierforbunds Studiesenter, Asker

Program og dagsorden:

Fredag 25. mai

kl. 10.00: Åpning. Konstituering. — Årsmelding og Regnskap.

kl. 11.00: Foredrag:
«Frivillige organisasjoners aktiviteter og tilbud på lokalt plan. — Psykisk utviklingshemmede som målgruppe.»
Formannen i Norske Kvinners Sanitetsforening, Inger Melbye.
Norges Røde Kors,
distriktsrådformann Birgit Løvik.
Ordskifte.

kl. 13.00: Lunch.

kl. 14.30: Forhandlingsmøte:
«Den danske bistandsloven», v/overlege Ole B. Munch.
En kort orientering om Fellesrundskriv av 8/1.79 fra 4 departementer om ansvar for og utvikling av tilbud for psykisk utviklingshemmede i nærmiljøet/lokalsamfunnet, v/byråsjef Ole Ulleberg.

kl. 16.00: Ordskifte. — Kaffepause. — Ordskifte fortsetter.

kl. 17.00: Avslutning.

kl. 19.30: Middag. — Festlig samvær.
Vertskap: Ole Ulleberg, Edith Arnesen, Ragna v. Riegen.

Lørdag 26. mai

kl. 09.30: Norsk Institutt for Sykehusforskning. **HVPU-Prosjektene:**
«Resultater og praktiske konsekvenser» v/adm.sjef Gunnar Brekke.
«De svakestes problemer», v/overl. Mogens Rasmussen.
Valg.

kl. 13.00: Avslutning.

Påmelding skriftlig innen 1. mai 1979 til Sekretariatet, Torggaten 10, III. Oslo 1 — med **ankomstdag** og **avreise.**

LANDET RUNDT

Nordland, Troms og Finnmark

Trastad gård får likevel 3,3 mill. kroner til gjennomføring av sin strukturplan trass i innstramninger, og 25 nye klienter får derved bedret sin bosituasjon.

Nye lokaler har stått tomme i Honningsvåg et halvt års tid i påvente av daghjemmet. Nå flytter imidlertid barna inn.

Troms idrettskrets har sendt innbydelse til idrettsleir for psykisk utviklingshemmede på Bardufosstun, hvor både utviklingshemmede og andre idrettsutøvere skal møtes. Idrettskretsens primærmål med leiren er at vanlige idrettsutøvere får mulighet til å opparbeide forståelse for andre grupper idrettsutøvere som f.eks. psykisk utviklingshemmede. Oppholdet er gratis, mens deltakerne betaler reisen selv. Idrettskretsen fremholder at denne virksomheten bør desentraliseres og dette skjer ved at daghjem/skole med internat bygges. I Troms fylke er to slike enheter i virksomhet, Straumfjord og Nordreisa samt Skogåsen i Bardu. Idrettskretsens aksjon er prisverdig og bør gjøres kjent for andre idrettskretser i landet.

Landbruksdepartementet har gitt konsesjon på erhverv av eiendommen «Fremheim» for utbygging til institusjon for psykisk utviklingshemmede, melder Brønnøysunds Avis. Konsesjonen er gitt på vilkår som lar seg oppfylle, planene er godkjente og man håper på byggestart i år. Helsedirektoratet har bedt om å få se på planene pånytt, og man tror ikke at det skulle medføre forandringer.

Trøndelag

Fylkesutvalget i Nord-Trøndelag har intet å bemerke til at spesialpedagogiske tilbud til voksne psykisk utviklingshemmede organiseres som voksenopplæring. Det igangsettes ialt ti — eventuelt tolv — spesialkurs fra høsten av innenfor budsjettetsrammer og i samsvar med fylkesskolestyrets vedtak.

«Adresseavisa» opplyser at Åfjord får institusjon for psykisk utviklingshemmede. Den er på det nærmeste ferdig, og internatet har en gulvflate på 420 m² i én etasje med 10 hybler og plass til 12 beboere. Dagsentret ligger 100 m unna — med grupperom og kontorer — og plass til 20. Åfjord kommune bygger samtidig 4 fullverdige leiligheter og 8 hybelleiligheter. Institusjonen vil gi 20 arbeidsplasser, og

lignende institusjon er under bygging på Fannrem og i Bjugn. Et anlegg er planlagt i Oppdal.

Hordaland, Rogaland

Interimsstyret for Kvinherad distriktsheim for psykisk utviklingshemmede har avholdt informasjonsmøte i Bringedalsbygda skole. Hjemmet er plassert i Herøysundet og beregnes ferdig i slutten av 1980 I den anledning var det nødvendig å informere politikere og andre. Områdeleder Gunnar Brekke åpnet møtet, Håkon Erdal fra fylkessjefens kontor presenterte hjemmet og Jarle Blindheim fra Områdeteamet snakket bl.a. om alder og funksjonsnivå hos klientene. Terje Espe fra sykehussjefens kontor omtalte behovet for personale m.v. Institusjonen vil gi plass til 34 klienter i internat, i tillegg kommer 12 daghjemsplasser. Behovsanalyse for Kvinherad samt for Ølen og Etne er innhentet. Klientene skal bo i små enheter med maksimum 6 i hver gruppe. Det er behov for personale på 40 med et lønnsbudsjett opp i mot 5 mill. kroner.

«Nordfjordheimen» på Sandane i Nordfjord er nå tatt i bruk. Den er bygget etter paviljongsystemet med 8 beboere i hver, ialt 4 bygninger. Hjemmet ligger vakkert til i granskogen med utsikt mot Gloppfjorden. Nasjonalforeningen står som eier, og nå har Sogn og Fjordane fått en institusjon i hver del av fylket.

Ved Solbakken i Florø har innbyggerne flyttet inn i 5 nye paviljonger etter samme prinsipp som Sandane. Det gamle internatet står snart ferdig ominnredet til skole og arbeidsvirksomhet, og den offisielle åpning finner sted i april/mai.

I Leikanger har foreldrelaget hatt kurs et par dager med forelesere, vernepleier Jorun Mjøs og sosionom Ivar Horn.

Agder

Vest-Agderlekene vil også i år bli arrangert med samme innhold som tidligere. Syvmannskomitéen har alle detaljer klare nå og man spår en stor dag for psykisk utviklingshemmede i Mandal. Dette sier den optimistiske komitéformann, fritidsleder ved Marnartun, Ragnar Madland. — Det var så vellykket i fjor, sier han, — at vi besluttet å gjøre dette til et årvisst aktivitetstilbud. I fjor deltok ca. 90 i alderen 5—50 år. Lekene er ikke bare åpne for institusjonsbeboere, men alle er velkommen. Det er lagt inn spesielle øvelser for rullestolbrukere i Vest-Agderlekene: hurtigløp, kast med ball, bowling m.v. Ungdommens Røde Kors i Mandal og Rover-speiderne hjelper til med arrangementet.

«Agderposten» skriver om rask institusjonsutbygging i Aust-Agder. Et utvalg med mandat til å legge frem planer for utbyggingen av institusjoner i HVPU er oppnevnt og innstilling forsåvidt avgitt. Den omhandler forskjellige forandringer av områdets ulike institusjoner samt etablering og opplæringsbygning ved Ladeskogen m.m. Fylkesskolesjefen er enig i at det bør utvikles

egne undervisningstilbud i fylkeskommunenes videregående skoler. Avisen håper at fylkesskolestyret gir etablering av utvalgets utdanningstyper høy prioritet.

Internatplanene for Kongsbo bør nå kunne realiseres, håper Ragna von Riegen på vegne av styret. Bystyret bør nå komme frem til en avgjørelse, for saken har vært bearbeidet gjennom 10 år.

Telemark/Vestfold

Telemark Arbeiderblad har i et større oppsett redegjort for «Dagsrudheimens bedrifter» under mottoet: «Arbeid med mening og arbeid til glede». Avisen gjennomgår en allsidig virksomhet, omfattende bl.a. trykkeri, lysproduksjon og sementstøperi. Artikkelen omfatter også husflidproduksjonen og dens utsalg, om pendlerne fra Dagsrudheimen som hver dag drar til Lunde og deltar i lysproduksjon ved Balstad Lys A/S. Ca. 60 klienter er opptatt i lønnet arbeid, og produksjonen i fjor beløp seg til over ½ mill. kroner. Avisen nevner ellers at klientene selv deltar i arbeid med å få institusjonen til å «sveve og gå», det gjelder arbeid i kjøkkenet, mattransport, renhold, parkmessige arbeider m.m.

Fossnens Sentralhjem har hatt skidag over 2 dager med ca. 300 deltakere. Første dag stod aking på programmet, den neste bl.a. utfor. Deltakerne kom fra Telemark og Agder — og med rekordoppslutning, fortelles det.

Larvik og omegn friundervisning har avviklet dansekurs på Breidablikk, matkurs på Frostvedt skole og svømmekurs på Frøy skole foruten ridekurs på stallen på Hovland.

Hedmark — Oppland

Litun på Tynset får i Røros-pressen attest for å være «ideelt for psykisk utviklingshemmede». Der har man arbeidsstue med hektisk aktivitet dagen lang. I barnehagen foregår forskjellige former for trening såvel dagligdagse ting som undervisning. Kontakten mellom ansatte og klienter er førsteklasses. Klientene bor forøvrig i 4 selvstendige hus, steller seg selv, tar matlaging og vask på omgang osv. Tre av beboerne har sitt arbeid utenfor institusjonen mens 20 bor på internatet, seks blir kjørt til og fra hjemmet. Klientene er hjemmehørende i Rendalen og de fem Nord-Østerdalskommunene, og alderen er 10—40 år.

I Gjøvik stortrives rytmegruppen til Vebjørg Klinge, hvor psykisk utviklingshemmede barn 7—14 år møtes hver tirsdag. Til daglig er barna opptatt med skolegang, men tirsdagsettermiddagen ser de frem til hvor de anvender rytmeinstrumenter o.l. Søknad til ungdomsnemnda i Gjøvik om støtte til tiltaket ble riktignok avslått i første omgang, men man regner med at nødvendig støtte blir ydet slik at virksomheten kan fortsette.

Elever på Viken skole har laget drømmedag for psykisk utviklingshemmede på Toftes Gave, Helgøya.

Det gikk slag i slag, fortelles det, fra klientene kom ut av bussene og til de reiste hjem proppfulle av inntrykk og minner.

Østfold — Buskerud

På nyåret var det stor aktivitet i Brattliparken. Elever fra Furutun, Østerbo, Rastua, Orkerød, Glomlia og Brattlia ga seg sneen og vinterværet i vold etter initiativ fra pedagogisk veileder i kroppsøving i Fredrikstad kommune, Kurt Klevås. Han hadde fremragende hjelp av andre, bl.a. lærere fra forskjellige skoler. 50—60 deltok i aktivitetene — på ski eller akebrett. Senere skal Ridderrenn arrangeres i Østfold, dog ikke i samme størrelsesorden som rennet på Beitostølen.

I forbindelse med at Tomtebo ved Vikersund er blitt hjem for psykiisk utviklingshemmede er ombygning av bopaviljongene ved hjemmet nødvendig. Ca. 450 000 kroner trengs, og man regner med nødvendige bevilgninger

Oslo — Akershus

Rytme, musikk og dans synes å engasjere barn, og hovedsekretariatet i Redd Barna har bevilget 2000 kroner til innkjøp av musikkinstrumenter ved Radarveien Dagsenter.

Follo Helseheim og Jessheim Helseheim pusses opp og bygges ut for å ta imot klienter fra henholdsvis Follo- og Romeriks-området. Meningen er at de to hjemmene skal være nøkkelinstitusjoner for sine regioner og må ses som ledd i nedbyggingen av Emma Hjorths Hjem. Ved Jessheim Helseheim planlegges to boenheter med 10 i hver og muligens hybler i 2. etasje. Ved Follo Helseheim er tegningene nærmest ferdige for bygging av paviljonger. Det blir atriumshus med plass til åtte klienter i hvert. Forandringene krever 10 mill. kroner.

Foreldreforeningen på Høland har forært daghjemmet på Løken i Høland en flunkende ny 12-seter. Bilkjøpet er blitt finansiert ved gaver, utlodning o.l.

Fylkesutvalget i Akershus har besluttet å kjøpe eiendommen Anthon Walles vei 26 B i Sandvika som skal brukes til pensjonat og overgangsbolig for seks klienter fra Emma Hjorths Hjem. Prisen var 800 000,— kroner.

Skidagen 1979 ved Emma Hjorths Hjem ble avviklet i februar med tevlinger i akebakken og skiløypa. Krokskogen Trekkhundklubb var tilstede med hundespann, og løypene var preparert på forhånd av park- og idrettsvesenet i Bærum. Ca. 300 deltok i arrangementet, som ble avsluttet med underholdning og dans og premier til alle.

Ålgård — Levanger — Grimstad — Stavanger — Trondheim
Kristiansand S. — Larvik — Porsgrunn — Aremark — Flisa

SKJÆVELAND STRIKKEFABRIKK
Tlf. 18 300 - Ålgård

KRISTIANE HOLTET
2270 Flisa — Tlf. (066) 51 124
Dame- og Barnekonfeksjon

GRIMSTAD VULK A/S
4890 Grimstad — Tlf. (04) 40 731

Spesialforretningen i
Bluser - Skjørt - Jumpers - Langbukser
CHICONET
Kristiansand S. - Sentralbord 26 392

SCANDIA SHIP-SERVICE
Inneh.: Thore B. Danielsen
MEK. VERKSTED
Rykene, telefon 35 205
Grimstad, telefon 40 095 - 40 088

ERLING HANGREY
Urmaker — Alt i Ur
Torget 2 — 3250 LARVIK — Tlf. 81 743

KVIKK MATSENTER
Alt i dagligvarer
Ternevn. 35 - Tlf. 90 578 - Stavanger

VELO-DEX SYSTEMER A/S
Godalsvei 9, 4000 Stavanger
Telefon (045) 21 904
Kontorsystemer
Regnskaps- og Arkivsystemer

LARVIK RØRHANDEL
AUT. RØRLEGGER
Vi utfører sanitær og varmeanlegg
Larvik — Telefon 81 800

A/S AUTOR
Spesialverksted for:
Volvo BM - Entreprenørmaskiner
Hiab - Foco Kraner - Hydraulik
Larvik—Tønsberg — Telefon 82 356

A/S FLISA GRANITT
2270 Flisa — Tlf. (066) 51 145
Alt i Stein

«BUSSE»
Godt utvalg i Tobakk
Frukt - Kosmetikk - Papir
Porsgrunn - Telefon 51 729

STOR-VASK A/S
3900 Klyve - Porsgrunn - Telefon 56 066

BYGG-HJØRNET A/S
Alt i Bygningsartikler
Jernbanegt. 17 - Tlf. 82 425 - Levanger

TELI A/S
Mek. Verksted
Porsgrunn - Sentralbord 54 560

WINTERS KOLONIAL
Alt i Dagligvarer
Aremark - Tlf. (031) 99 168 - 99 150

Minde — Steinkjer — Kragerø — Sarpsborg — Rødberg — Arendal
Brevik — Bergen — Verdal — Lierskogen — Tønsberg — Sagvåg

BLOMSTERHALLEN
Tlf. (05) 29 36 54 — MINDE

Solstrands Blomsterforretning og Byrå A.s
Blomster til alle anledninger
Hollendergt. 4 - Nøstegt. 35 — 5000 Bergen
Telefon 23 20 50

MARTIN KNOPH
Fotograf - Alt i foto
Steinkjer - Telefon 62 217

IVAR KVISTAD
Murmester
Verdal — Telefon 78 394

S. ASCHJEM A/S
3770 Kragerø — Telefon (036) 81 413
Barneklær 0—14 år

A/S LIERSKOGENS PUKKVERK
3420 Lierskogen — Tlf. (03) 84 70 81

KINGSRØD TRANSPORT A/S
LANGTRANSPORT INN- og UTLAND
Telex 19317 - Sarpsborg - Tlf. 56 550

GNOLDEN GARTNERI
Kjell Kristiansen
Hannestad - Sarpsborg - Tlf. 53 777

SØGAARD VARETREKK
Tlf. (034) 41 380
3630 RØDBERG

Vann - Varme - Sanitær? — Kontakt
ØSTFOLD VANN & VARME A/S
Aut. Rørleggerfirma
Fergestedvn. 81 - 1700 Sarpsborg
Telefon 55 706
NYBYGG — REPARASJONER

BIRKELUND SUPERMARKED
Alt i Dagligvarer
Arendal — Telefon 23 288

TORØD DAGLIGVARE
Kjeld Hansen
Ass. Landhandel
Torød — Telefon Tønsberg 22 360

A. R. KNOPH
Alt i Fiskeredskaper
Steinkjer - Telefon 61 591

MYHRE MATSENTER
Kvalitet til lavpris
Telefon 14 137 — 5410 SAGVÅG

HANSEN & ARNTZEN
Båtbyggere
Brevik — Telefon 70 118

SILDEOLJEFABRIKKEN SILD
Telefoner: 84 375 - 84 381
7813 Elvalandet

Sandnes — Halden — Mosjøen — Husnes — Engerdal — Storebø
Fosslandsosen — Elverum — Overhalla

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

Tidens møbler...
KRISTIAN HØLLAND
MØBELFORRETNING
Telefon 61 613 — 4300 Sandnes

ROLF GROTH
Kjøtt og Pølsevarer
N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

NØDLAND & GUNDERSEN A/S
Egg - Poteter - Grønnsaker - Høy - Fjærkre
Tlf. (045) 73 653 — Geilen - Sandnes

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

SUNNHORDLANDSDATA A/S
Postb. 87 - 5460 HUSNES - Tlf. (054) 71 409

BERG HANDEL
Alt i dagligvarer
Berg st. — Telefon 95 203

Sindre Drevsjø Snekkerverksted
Kjøkkeninnredninger
Dører - Vinduer - Furumøbler
Telefon Engerdal 6192

OTTERØY SAMVIRKELAG
7850 Fosslandsosen
Alt i Dagligvarer

Peder Kolbeinshavn HANDEL
5490 STOREBØ

BRØDRENE LIE
Jærplast
Sandnes — Tlf. 61 316 - 63 425

BENSINSERVICE A/S
S. innfart - MOSJØEN - Tlf. (078) 71 023
Vask - Smøring - Oljer - Rekvisita - Petroleum - Fyringsolje - Kvikkservice - Kiosk
Seddelautomat
Velkommen til: Mobil

Bokbinderi - Rammeverksted
C. B. JØRGENSEN
Etablert 1905 — Telefon 11 431
Gerh. Muntes vei 18 — 2400 Elverum

OVERHALLA SPAREFORENING A/S
Telefon 81 203 - Overhalla
Filialer: Øysletta - Øysvoll

A. & K. NILSEN
Søbakken - Elverum - Tlf. (064) 10 718
Alt i Dagligvarer

BLOMSTERBUA
Inneh. Svein H. Haustreis
Sjøgt. 29 - Mosjøen - Telefon 71 335

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita
Forsikring

ELVERUM GLASSMAGASIN A/S
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr
Reiseeffekter
Telefon (064) 10 614 — 2400 Elverum

LANDS GJENSIDIGE BRANDKASSE
2870 DOKKA
Telefon 154
Avd.kontor: HOV - tlf. 251

SCANIA
HEDMARK DIESEL A/S
Midtstranda - Hamar - Tlf. (065) 25 049

E. HAMMERSTAD
Sykepleie - Optik - Fotpleie
Telefon 23 191 — Hamar

A. FREDRIKSENS EFTF.
Bakeri - Konditori
Flekkefjord — Telefon 22 546

VÅLAND DAMPBAKERI
Muségt. 46 — 4000 STAVANGER
Telefoner: (045) 21 710 - 30 197

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksvei 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske
Telefon Kongsberg (034) 32 142

OLAV HAUG MØBELFABRIKK A/S
MØBLER
for de minste til de største
Telefon *11 055 — 2400 Elverum

BABY SPESIALEN
Storgt. 15 - Elverum - Tlf. (064) 10 975
Alt i Barnetøy fra 0—13 år

LARS GRØNVOLD
Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer - Tlf. (062) 55 200

TRYGVE BEKK
Storgt. 5 og Storgt. 17 - Elverum
Elektriske Husholdningsmaskiner
Radio- og TV-apparater

RING SVEIS
Veimoen 100 - Hønefoss - Tlf. 22 820
Alt i Plate- og Stålkonstruksjoner

TREHVIT MØBLER
Meierigt. 8 - Elverum - Tlf. (064) 11 791
Alt i trehvite møbler
Skjæring av skumplast

KR. PEDERSEN
Blikkenslagerverksted
Dronningensgt. 20 - Telefon 22 392
Kristiansand S.

STRANDBERGS STENINDUSTRI
Spes.: Gravmonumenter
Tangen - Tlf. 23 382 - Kristiansand S.

GUNDERSENS KAFFE
Byens beste
E. GUNDERSEN
2200 Kongsvinger

BARKÅK SAGBRUK
Barkåker - Tlf. (033) 29 161

HURTIGRENSEREN
Fagmessig rensning
Ø. Langgt. 53 - Tlf. 12 738 - Tønsberg

M. VETRHUS
Aut. elektrisk installatør
Sola — Tlf. 50 383

EGIL TØSSEBRO
Byggmester
Øvre Kolstien 34 — Telefon 28 07 97
5030 Landås — Bergen

EINAR GABRIELSEN
MØBEL- OG TREVAREFABRIKK A/S
4070 Randaberg - Telefon Stavanger 40 166
Spesialitet: Bo-kjøkken

Ø-SENTER
JOH. SUNDE
Tlf. (043) 22 548 - 4400 Flekkefjord

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 27 33 54

GLASSMESTER SVERRE SALTVEDT
Alt i glass
Haugesund — Tlf. 24 286

GEIR REED SKAGEN A/S
Konsulentfirma
Strandgt. 1 - 5000 Bergen - Tlf. (05) 21 79 55

SIVILINGENIØR
JOHANNES URHEIM
M.N.I.F. — M.R.I.F.
5801 Sogndal - Tlf. (056) 82 100 - 314 - 594
Rådgivande ingeniør i byggeteknikk
Prosjektering - Byggeleiing

INDUMONT A/S
Mek. Verksted — Industriservice
Jernbanealléen 27 - 3200 SANDEFJORD
Telefon 64 195

NORD KARMØY SVEIS
4260 Torvastad - Tlf. Haugesund 39 971
Alt i lastebilutstyr

A/S LERUMS SAFTFABRIK
Tlf. 056/82 100, l. 52 - 483 - 5801 Sogndal
Kvalitetsprodukter i Saft og Syltetøy
Salg over hele landet. Lerums Safter og Syltetøyer er garantert rene naturprodukter, tilsatt kun sukker

G. HORN A/S
Jern og Metaller
Tønsberg - Tlf. 14 899

AAMOT FORBRUKSFORENING
3340 Åmot i Modum
Telefon: Butikk 85 43 20 - Kontor 85 42 66
ALT PÅ ETT STED

LARKOLLEN KOLONIAL
Alt i Dagligvarer
Larkollen - Tlf. 63 024

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

Hele familiens varehus
DOMUS — MOSS
Telefon (032) 57 026

MAGNE SMEDSTUEN
Karosseriverksted
Gjøvik — Telefon 72 805

GJØVIK & OPLAND FISKEFORRETNING
Gjøvik — Tlf. (061) 71 284
Alt i fisk

KR. GÜNTHERS EFTF.
Blikkenslager
Spesialverksted for rustfritt stål
Moss — Telefon 52 049

Fotograf
STRAND
Kongsberg

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

VESTFOLD FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg **Telefon 13 927**
Sandefjord **Telefon 67 202**

VESTFOLD RENGJØRINGSSELSKAP A/S
Nøtterøy - Tlf. 85 030
Hovedrengjøring
Teppe- og Møbelrens i private hjem

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — **Telefon 55 201**

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon sentralbord 35 020

SANNE HEIS A/S
Automatiske Heiser
S. Bulls gt. 12 — 6000 Ålesund
Telefon (071) 25 465

LYSKOPIANSTALTEN
Lyskopi - Plankopi - Fotokopi
Ø. Langgt. 71 - Tønsberg - Tlf. 12 686

DOMUS
Sentralbord 14 911 — Kongsvinger

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse: Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

Brandtzæg Co. A/s - KOLONIAL
Flatholmv. 7 — 6000 Ålesund

PER J. SKJERVAGEN
Gullsmed
7460 RØROS
Alt i premier

ANDERSSONS GARTNERI
Tlf. 19 325 - 7053 Ranheim
BLOMSTERHJØRNET
Håkon Jarlsgt. 2 - Tlf. 25 348 - 7000 Trondh
Alt i blomster og dekorasjoner

P. JULS SANDVIG
Ålesund

VATNE LENESTOLFABRIKK
Telefon 25 - Vatne

SIVILINGENIØR
OLE HELMER SJO
M.N.I.F. — M.R.I.F
Rådgivende ingeniører i byggeteknikk
Bryne — Telefon 81 568

Besok
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dovre Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

MOLDE MØBELSENTER
Alt i Møbler
6450 Hjellset — Telefon 42 298

H. OVERVAAG
Møbelforretning
Tlf.82 663 - TROMSØ - Etb.år 1898

SIGURD SAGEN A/S
Sagen Båt 30" — Sagen Båt 24"
4320 Hommersåk - Telefon (045) 79 102

GULLI TREVAREFABRIKK A/S
Barkåker — Telefon (033) 29 144

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL
Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser
Kirkegt. 55 — Ålesund — Tlf. 24 268

HERNES AUTOSENTER
Johan Grøtting - Hernes - Tlf. (064) 16 218
La oss ta hånd om bilen

LISTA FYSIKALSKE INSTITUTT
4560 Vanse — Tlf. (043) 93 417

HERNES HJEMMEBAKERI
Telefon Elverum 10 978
Lefser — Lomper

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - **Tlf. 14 3 22**
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

BRATTÅS RØR OG SVEIS A/S
Fredrikstad — Tlf. (032) 11 832
Alt arbeide av rør — stål og bronse kobber og rustfritt stål utføres fagmessig

ØYVIND LIE & SØNN
Brønnboring
1620 Gressvik — Tlf. 27 166

Rustbeskytt bilen på Dinitrol Senter
ØSTFOLD ANTIRUST
Alvin - Sarpsborg - Tlf. 52010

MOBIL-STASJONEN
Bensin - Olje - Smøring - Service
Borge - Fredrikstad - Tlf. 14 411

TINNHEIA VASKERI
Telefon 30 750 — Kristiansund S.

HAVSØ KOLONIAL
Alt I Dagligvarer
Egersund — Telefon 91 448

ODDVAR MELING
BYGGMESTERFORRETNING
Drivgarnsvn. 13 — 4020 Buøy
Telefon 47 450

STEINKJER VULKANISERING A/S
Hjulavbalansering - Banepålegging
Montering av ispigger
Steinkjer - Telefon 61 639

PLAZA SELVBETJENINGSBUTIKK
Kniplevn. 44 - Tlf. 13 845 - Fredrikstad

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12 325

GYLI PLAST A/S
4645 Nodeland - Tlf. Kristiansand 37 066
Alt i Plastdetaljer

AUDNA SEMENTVAREFABRIKK
Profilstøpte betongvekter for plastrør
Tlf. 65 380 — 4520 SØR-AUDNEDAL

HANS HAGEN
Mekanisk Verksted
Nye Teglverksvei 19 - 4600 Kristiansand S.
Postboks 1055 — Telefon 24 4 38 - 15 6 25
Postgiro 30 61 96
Bankgiro 9405.05.21367

Larvik - Trondheim - Lillestrøm - Hamar - Kr.sand S. - Stokke - Kr.sund N.
Vadsø - Spjelkavik - Porsgrunn - Oslo - Vigrestad - Fluberg - Tolvsrød

FISKCENTRALEN A/S
Telefon 50454 — Porsgrunn

Besøk
ELVINE KAFETERIA
Marvikveien 2 b - 4600 KRISTIANSAND S
Telefon 26 880
Assortert middagsmeny
Hjemmeservering — Lokalutleie

GRO'S MAGASIN Ø-TEKSTIL A/S
Klær til hele familien - Lave priser
Storgaten- -Telefon 52 318 - Porsgrunn

SANDSJE MEK. VERKSTED
Inneh.: Skorge og Kleppan
3160 STOKKE — Telefon 36 340
Fabrikasjon av:
Trebearbeidingsmasker og Verktøy

TEAM ELECTRIC A/S
Telefon 51 350 — Porsgrunn

PETROPLAST A/S
Plastposer — Plastfolie
2862 FLUBERG — Tlf. Odnes 2327

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-. GUTTE- og PIKEKLÆR

HANDELENS HUS
Restauratør Mork - Selskapslokaler og Bar
Storgt. 23 - Tlf. 73 725 - Kristiansund N.

EINAR ØVERLI
TRELASTHANDLER
Hamar — Tlf. 23 692

INGOLF MOLVÆR
Fotografisk Forretning
Postboks 1 - Tlf. 40 314 - Spjelkavik

MØBLER OG BÅTINNREDNING
Vi utfører innredning på alle typer båter
Storveien 25 - Tlf. 27 180 - Gressvik

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

PARK KONFEKSJON
Sol. Jørgensen
Tlf. 74 764 - Privat 78 376
Skolegata 16 — 6500 Kristiansund

ILEBREKKE SAG & BYGG
Ilebrekke — Tolvsrød
Telefon 30 338 - 30 383

KLOSTER ELVERHØY
ENTREPRENØRFORRETNING
2300 Hamar

BOWLERS STEAK HOUSE
Kirkegt. 7, Kristiansand S. - Tlf. 29 009
Godt spisested!

FINN MALTERUD
Gjøvik — Telefon 72 125
Volvo-forhandler

Siv.ing. Arve Snuggerud & Co.
Storgt. 20 — GJØVIK — Tlf. 73 528

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

Vi fører et godt utvalg i dagligvarer til rimelige priser
SENTRUM MAT A/S
Storgt. 13 — Elverum

Velkommen til fotografering og en hyggelig handel
FOTOGRAF WESTJORDET
Tlf. 11 650 — 2400 Elverum

HERMOD TEIGEN
Jern- og Metallforretning
Drammen — Sentralbord 83 82 60

TEIGENS MASKINFORRETNING
Landbruksforretning - Reservedeler
Steinkjer — Telefon 61 194

BILSERVICE A/S
Aut. Fordforhandler & Verksted
Viking Redningsstasjon
Mobil Bensin og Oljer
Egersund — Telefon 91 050

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

TONGA MATSENTER
Alt i Dagligvarer
Gjøvik — Telefon 73 770

Ta meget — Betal lite
ARENDAL TEKSTILHUS
Telefon 24 778

Alt for bolig og industri
EIV. SCHAU A/S
Kobber- og Blikkenslagerverksted
Telefon 11 548 — Elverum

DRANGEID SNARKJØP
Alt i Dagligvarer
Flekkefjord — Telefon 22 763

KOBBERVIKDALENS PUKKVERK
HOLMENS GRUSTAK
Inneh.: Erling K. Holmen
Drammen - Tlf. 81 88 10 - 81 88 11

ALF RØNNING
Blikkenslagerforretning
Sparbu — Telefon Steinkjer 43 244

EINAR BRÅTHEN
Alt i kjøtt - Pålegg og Pølsevarer
Selbak Torg — Telefon 14 103
1650 Sellebakk

URMAKER
OLAV THOMASSEN
Løten — Tlf. (065) 90 388

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

STÆRK & CO.
Rådgivende ingeniører
Arendal — Telefon 22 454

EVEN BLIKKSETHS EFTF.
Alt i Dagligvarer
Lillehammer — Telefon 51 364

ARNOLD ANDREASSEN
Murmester
7800 NAMSOS — Telefon 72 257

HUSTAD MØBLER A/S
Telefon 72 299 — Namsos

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

H. & E. DAHLEN
Kran og Transportforretning
Lillehammer - Sentralbord 53 052

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

REIREMO BETONGVARE
SPARINGEN & FJELDVANG
Mjøsaksjon
Trekamret slamavskiller i betong
Moavn. 10, 2600 Lillehammer
Tlf. (062) 54 056

PEDERSEN & CO.
Fiskehandel
Tlf. 23 113 - 21 166 — Arendal

HURRØD MATSENTER
Alt i Dagligvarer
Hurrød - Tlf. 27 580 - 1620 Gressvik

SKOFTERUDS DAGLIGVARE
Frank Skofterud — Alt i Dagligvarer
Heibergsgt. 17 - Tlf. 20 370 - Fredrikstad

SIGURD OLSEN
Arbeidstøy — Skotøy
Arendal — Telefon 21 370

Benytt
HÅGENSENS FOTO
Namsos - Telefon 72 436

HAGEN's GLASSVERKSTED
2240 Magnor - Tlf. (066) 37 206
Alt i dører og vinduer

AUSTAD SUPERMARKED
Rolf Larsen
Drammen — Telefoner 81 85 95 - 81 85 96

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - **Tlf. 21 222**

FEVIK DIESEL
FEVIK

den lille håndverker
Spisested og selskapslokaler
Rådhusgt. 7 - Tlf. 62 741 - Sandefjord

Fevangs Anker Batteriservice
Alt I Batterier og Radiatorer
Sandefjord — Telefon 63 274

LYSKILDEN
Alt i Belysning - Godt utvalg I Smijern
Torvgt. 3, Hønefoss - Telefon 21 110

LARSENS KAFE & PENSJONAT
Skien — Tlf. 22 206

ÅSEN FABRIKKUTSALG
Telefon 86 574 — 7632 Åsenfjord

LIGO SHOPPING A/S
DRAMMEN — Sentralbord 82 21 81

K. BJØRKEN
BAKERI og KONDITORI
7630 ÅSEN — **Telefon (076) 86 174**

Tromsø Fryseri og Kjøleanlegg A/s
Produksjon av:
Frossen filet, Kvalkjøtt etc.
Telefon 82 060 — TROMSØ

LØVÅS MEK. VERKSTED
Lura - Sandnes - Telefon 61 378
Produksjon av Containere

TROMS FISKARFYLKING
Postboks 59 - 9001 Tromsø
Tlf. 82 056 - Sekr. Petersen priv. 83 099

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 81 91 90
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

SKOTREFF
Plassen for hele familien
4870 FEVIK — Tlf. (041) 47 454

Årnes - Hamar - Stange - Mjøndalen - Strømmen - Ålesund - Barkåker
Stavanger - Sarpsborg - Brattvåg - Halden - Stokke - Arendal - Egersund

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

EIVIND J ALHAUG
ENTREPRENØR
Hamar — Tlf. 22 954

BRØDRENE GALGUM SNEKKERVERKSTED A/S
Dører og Vinduer
Spesialitet: Stjernevinduer
Telefon 065/33 203 — 2310 STANGE

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

WOLD & HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. Installatør
Telefon 31 614 — Stange

A/S STRØMMEN FARVEHANDEL
Strømsveien 67 — 2010 Strømmen
Tlf.: 71 27 44 - 71 41 76
«For vern og trivsel»
Maling - Tapeter - Gulvbelegg - Jernvarer osv.

TRYGVE BROVOLD
Alt i Kjøtt - Pølsevarer og Pålegg
2310 Stange - Telefon (065) 31 412

BYGGEVARER A/S
Stenerød - HALDEN - Telefon 84 880
STAR
kjokken- og garderobeutstyr

ARNFINN KJØKKEN
Stokke — Telefon (033) 37 303
Delikatesseforretning - Fisk
Alt i Selskapsmat

NOREMA A/S
Sentralbord 25 090 — Vangsveien 100
2300 HAMAR

SVERRE BJERKELI
Alt i Kjøtt og Pølsevarer
Telefon 23 505 — 2300 HAMAR
Husk Pølsebua på Østre Torg

LARS E. TENNØE
ASS. FORRETNING
6270 BRATTVÅG — Telefon 3

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

AASE's GARN & BRODERI
Storgt. 10 B - Halden - Tlf. 81 916
Godt utvalg i Broderier

ARNE HVITSTEN
Verktøyfabrikk
3160 Stokke — Telefon 36 382

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

HUMLEN INDUSTRI A/S
6020 Vegsund
Telefon Ålesund 41 360

KRÅKERØY SUPER A/S
(Kråkerøysenteret) — 12 085
Dagligvarer for ethvert behov - Kjøttvarer - Fisk og delikatesser - Ukentlige tilbud
God parkering med plass til mange biler
Velkommen Inn!

FRIESTAD & LEIDLAND
Blikk- og Kobberslagere
Egersund — Tlf. 91 959

Kvalitet i ordet -Kvalitet i bordet!
A/S KVALITETSMØBLER
Vegsund - Tlf. Ålesund (071) 49 995

Besøk
ODDS KONDITORI
Aarumgården - Tlf. 11 769 - Fredrikstad

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Smidsrødvn. 87 - Tønsberg - Tlf. 21 345

Torgersens Møbelmagasin A/s
Alt i Møbler
Mossevn. 43 - Tlf. 13 720 - Fredrikstad

REKKEVIK BRUK A/S
Listverkhøvleri
3260 Ø. HALSEN — Telefon 85 310

E. NORBOTTEN A/S
STEINKJER
Telefon sentralbord (077) 61 170

NØKLEBYE HANDEL
Alt i Dagligvarer
Lars Nilsens vei 9 - Lisleby - Tlf. 97 185

STEIN IVAR PEDERSEN
Ur - Optikk
Egersund — Telefon 91 507

CAMPELENS NOT- OG TRÅLERVERKSTED A/S
Lasse Damgård
Egersund — Tlf. 90 370 - 91 295

NORSK INDUSTRIGRAVERING
Inneh.: T. D. Dahlstrøm
Prestevn. 5 - Tlf. 12 728 - Fredrikstad

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

AUDNA BRUK
Alt I trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

Byggmeister
ANDREAS BRATTEBØ
5720 Palmafossen - Tlf. (055) 11 753

OSCAR VISTE & CO.
5700 VOSS — Telefon 11 054
KOBBER- og BLIKKENSLAGER
Nybygg og Reparasjoner

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 86 503, 90 385

A/S LEO AANONSEN
Prostebakken — Stavanger
Telefon 20 330

EINAR DANIELSEN A/S
Gullsmed
Keiser Wilhelmsgt. 25
Ålesund — Telefon 21 985

RYGG MASKIN A/S
Autorisert Entreprenørfirma
Randaberg - Stavanger
Telefoner: 40 660 - 41 811

L/L VOSS FELLESBAKERI OG KONDITORI
5720 Palmafossen
Alt i Brød og Kaker

JONAS H. MELING
Landbruksprodukter
Brattebergsgt. 25 - Stavanger
Sentralbord 32 074

BIRGER JOHNSEN
Marmor - Skifer - Monumentforretning
Sandeidgt. 21 - Tlf. 21 884
Verksgt. 15 - Tlf. 22 988
Stavanger

ERLING HALVORSEN
Entreprenørforretning
Avd. Bergsgt. 22 - Stavanger - Tlf 28 749

TYSVÆR RØR
5540 Førdesfjorden - Tlf. 73 492
Vi fører alt innen rørbransjen

TRANBERG A/S
4000 Stavanger — Sentralbord 29 086
Skipselektrisk materiell

GLASSMAGASINET
Klinkenberggt. 18 - 4000 Stavanger

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Elverum offentlige lærerskole

2400 ELVERUM

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
Torggt. 10, Oslo 1
Returadresse: AUG. HANSSENS FORLAG
ØVRE SLOTTSGT. 5, OSLO 1

MANDALS SPAREBANK

Mandal

*

Etablert 1840

SKI BYGG

Telefon 87 19 60

Bygningsartikler

SIGURD HESSELBERG
TRONDHEIM A/S

7000 Trondheim
Telefon (075) 37 050

Spar penger og sett dem i banken
da blir det renter og velstand

HALSE og HARKMARK SPAREBANK
4500 MANDAL — Telefon 61 833

AASMUND SOLLID
Tømmermester og Entreprenørforretning
Administrasjon — 9250 Bardu
Postboks 220 — Telefon 168

Avd. Ofoten—Ankenesstrand, Teknisk avd..
Telefon Narvik 56 296

Avd. Tromsø, Fergevn. 4, telefon 98 381

Bankforbindelse:
Bardu Sparebank
Narvik Handelsbank A/S
Postgiro 8 54 54

MALERMESTER
JOH. BAKKELI
(Inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

Håndarbeidsgarn direkte fra fabrikk

Vi har garn som egner seg til alle håndarbeid — Ring eller skriv og be om fargekart som sendes gratis. — Spesialtilbud til skoler og institusjoner

HILLESVÅG ULLVAREFABRIKK A/S
5164 HJELMÅS — Tlf. (05) 35 30 12

Grafia Boktrykkeri, Oslo